

НАДІЯ СУРОВЦОВА В НАШОМУ МІСТІ

Краєзнавче турне
(до 125 річчя з дня народження Надії Суровцової)
(1896-1985)

Надія Суровцова – письменниця, історик, політична та громадська діячка, журналіст, багаторічний в'язень сталінських катівень

Два полюси життя, дві відправні точки пов'язують з Уманню письменницю й мемуаристку Надію Суровцову (1896–1985): переїзд разом із батьками з Києва на початку століття й повернення з ГУЛАГу наприкінці 1950-х років. В обох випадках місто спершу не справило на неї великого враження, але згодом стало не просто батьківщиною, а й локацією успішних пошуків і творення себе, своєї культури, своєї спільноти. Місто створило Суровцову, яку ми знаємо, – українську патріотку, учасницю Української революції 1917–1921 рр., літописицю ГУЛАГу, наставницю шістдесятників. Суровцова також змінила Умань — надала місту більш окресленого українського характеру, розбудовувала культурні установи, спонукала паломництво нового покоління української інтелігенції.

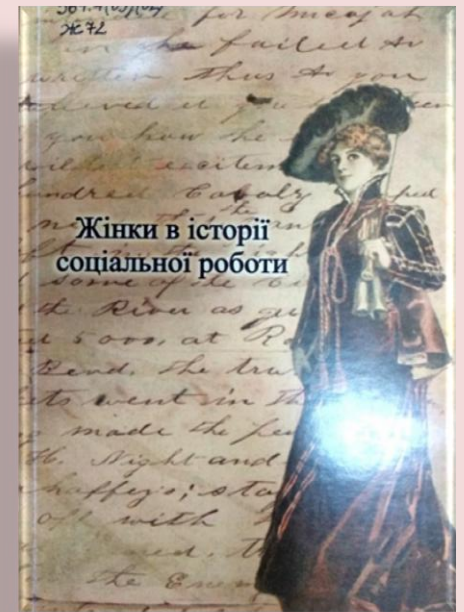
Суровцова, Н. Спогади [Текст] / Надія Суровцова. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1996. – 432 с.

Її перша, ще дитяча зустріч з Уманню десь у період 1903–1904 рр. спричинила культурний шок: Надійка побачила тодішню останню зупинку залізниці як “край світу”, де в місті біля дороги бігали свині. Проте вже незабаром гімназистка Суровцова стала патріоткою цього повітового міста, де крамниці нічим не гірші за київські (бо їх постачають із Варшави й Одеси), а кав’ярні-кондитерські, може, і кращі. От тільки трамвай не встигли пустити до революції, хоча вже й завезли рейки. А яке неймовірне враження з раннього дитинства справила на неї “Софіївка”! Любов до цього парку Суровцова пронесла крізь усе життя.

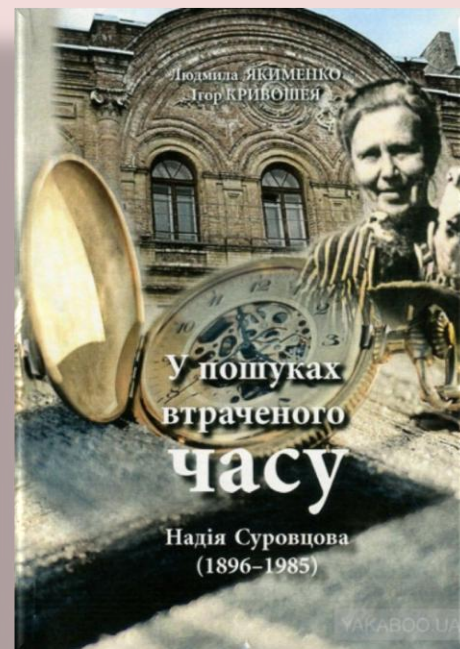
Жінки в історії соціальної роботи [Текст] : колективна монографія / Н. М. Коляда, О. Б. Петренко, Т. Д. Кочубей [та ін.] ; [рец.: Пустовіт Г. П., Рассказова О. І., Возна З. О.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соціальної та псих. освіти, Каф. соц. педагогіки та соц. роботи, Гендерний центр. – Умань : Візаві, 2018. – 251, [1] с. : іл., фотоіл., табл. – Бібліогр.: в тексті.

Культурницька свідомість пробуджується в Надії вже у старших класах гімназії під впливом учителя історії (пізніше відомого українського музейника) Данила Щербаківського. Але “політичною” українкою вона стала вже в Петербурзі, де брала активну участь у діяльності української студентської громади. Саме тому після вибуху революції 1917 р. вона кидає навчання й на поклик Української партії соціалістів-революціонерів їде назад до Умані як інструктор Центральної Ради організувати українське життя й мобілізувати селянство на боротьбу за українську республіку. У цій гарячковій роботі Надія “знаходить” себе як доросла людина.

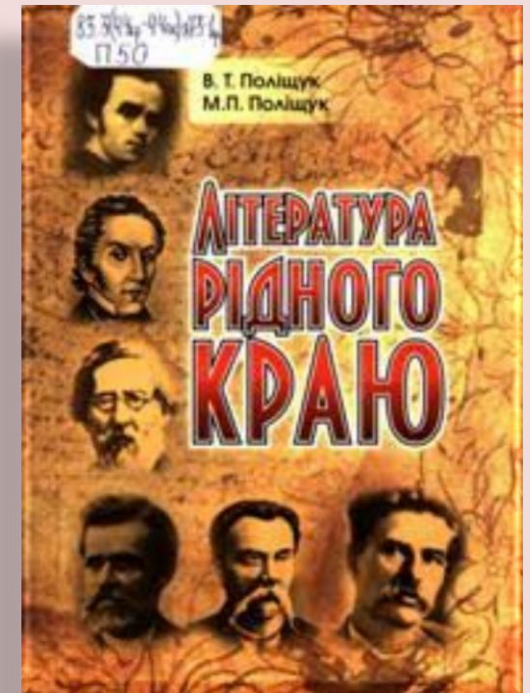
Якименко, Л. Надія Суровцова (1896-1985): у пошуках втраченого часу [Текст] : [монографія] / Л. Якименко, І. Кривошея ; ; [під ред. О. А. Галича ; рец. В. М. Галич, Т. В. Кузнець, В. М. Мельниченко] ; Державний історико-архітектурний заповідник "Стара Умань", Уманський державний педагогічний ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Сочінський М. М., 2016. – 279, [1] с. – Бібліогр.: с. 247–272.

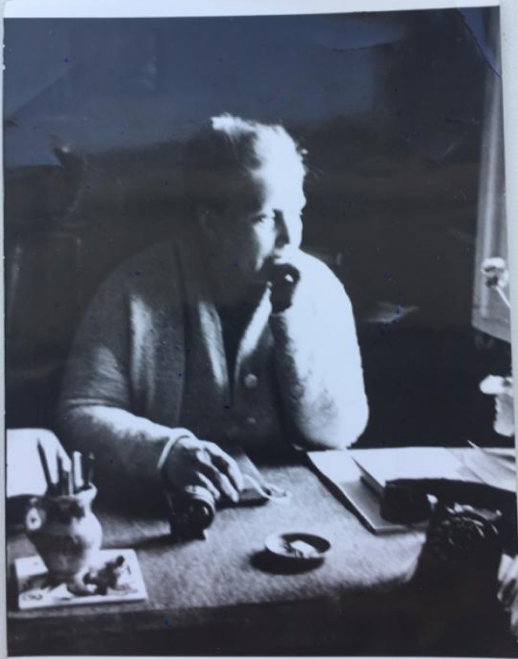

Українська революція має для неї інше призначення. Вільне володіння змалку німецькою й французькою мовами робить Надію незамінною в новоствореному Секретаріаті міжнародних справ (пізніше – Народному міністерстві справ закордонних). У вирі війни на кілька фронтів єдиною можливістю провідати батьків стала нагода проскочити до Умані бронепотягом, що вона й зробила перед виїздом в грудні 1918 р. до Парижа в складі делегації УНР на мирні перемовини.

Поліщук, В. Т. Література рідного краю [Текст] : (літературна Черкащина) : підручник : біобібліографічні додатки / В. Т. Поліщук, М. П. Поліщук ; [рец. А. В. Градовський, Ю. В. Мариненко, В. М. Коваленко]. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2013. – 511, [1] с. – Бібліогр. в тексті.

Після реабілітації й повернення в Україну 1957 р. Надія Суровцова-Олицька (прізвище чоловіка, із яким вона розписалася на засланні в 1930-ті рр. і який незабаром був розстріляний) намагалася “зачепитися” в Києві, але не змогла там прописатися й тому повернулася до Умані, де їй пощастило відвоювати в міській влади батьківський будинок у Нагірному провулку, 4 (пізніше – Коммолоді, 6). На жаль, в неї так і не вийшло знайти могили батьків. внесок Надії Віталіївни в “офіційне” культурне життя міста помітний уже з 1960-х рр.

Вона працює волонтеркою в бібліотеці місцевого краєзнавчого музею, розбирає архів Потоцьких, водить екскурсії до “Софіївки” й пише до газет про занедбаність цієї перлини, бориться за встановлення в Умані гідного пам’ятника Шевченку. Здебільшого завдяки її зусиллям 1961 р. у місті було відкрито першу пересувну виставку картин і скульптур, з якої починалася теперішня Уманська картинна галерея.

Надія Віталіївна підтримувала зв'язки із багатьма письменниками. В її уманському помешканні утворився своєрідний літературний салон, помітний осередок культурного обміну та генерації прогресивних ідей. За це вона і зазнавала цькування влади навіть на схилі літ. «Тип життя був богемний, – згадує Суровцова. – До мене заходили, коли хотіли, ключ лежав у відомому місці, їжа, вино були до послуг гостей, під час моєї відсутності приходили, їли, пили, спали, працювали». Сьогодні до її помешкання може завітати кожен відвідувач Умані: 2005 р. у будинку було відкрито Меморіальний музей-квартиру Надії Суровцової. Також в Умані одну з вулиць названо ім'ям Надії Суровцової.

Померла і похована письменниця в місті Умань на Міщанському кладовищі. Уманчани схиляють голову перед світлою пам'яттю Надії Віталіївни. І наш обов'язок не тільки не втратити, а і примножити надбання нашої великої землячки.